ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ (τμήμα μείζονος συνθέσεως)
της 19ης Σεπτεμβρίου 2006 *

Στην υπόθεση C-506/04,

με αντικείμενο αίτηση εκδόσεως προδικαστικής αποφάσεως δυνάμει του άρθρου 234 ΕΚ, που υπέβαλε το Cour administrative (Μεγάλο Δουκάτο του Λουξεμβούργου) με απόφαση της 7ης Δεκεμβρίου 2004, η οποία περιήλθε στο Δικαστήριο στις 9 Δεκεμβρίου 2004, στο πλαίσιο της διαδικασίας

Graham J. Wilson

κατά

Conseil de l'ordre des avocats du barreau de Luxembourg,

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (τμήμα μείζονος συνθέσεως),

συγκείμενο από τους B. Σκουρή, Πρόεδρο, P. Jann, C. W. A. Timmermans και A. Rosas, προέδρους τμήματος, J.-P. Puissochet, R. Schintgen, K. Lenaerts (εισηγητή), E. Juhász, E. Levits, A. Ó Caoimh και L. Bay Larsen, δικαστές,

* Γλώσσα διαδικασίας: η γαλλική.

γενική εισαγγελέας: C. Stix-Hackl
γραμματέας: K. Sztranc-Sławiczek, υπάλληλος διοικήσεως,

έχοντας υπόψη την έγγραφη διαδικασία και κατόπιν της επ' ακροατηρίου συζητήσεως της 14ης Μαρτίου 2006,

λαμβάνοντας υπόψη τις παρατηρήσεις που υπέβαλαν:

— ο G. J. Wilson, εκπροσωπούμενος από την L. Lorang, avocat, τον C. Vajda, QC, και την V. Sloane, barrister,

— ο Ordre des avocats du barreau de Luxembourg, εκπροσωπούμενος από τους C. Ossola και C. Kaufhold, avocats,

— η Λουξεμβουργιανή Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τον S. Schreiner, επικουρούμενο από τον L. Dupong, avocat,

— η Γαλλική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από την C. Bergeot-Nunes και τον G. de Bergues,

— η Ιταλική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τον I. M. Braguglia, επικουρούμενο από τον A. Cingolo, avvocato dello Stato,

— η Κυβέρνηση του Ηνωμένου Βασιλείου, εκπροσωπούμενη από την R. Caudwell, επικουρούμενη από την M. Demetriou, barrister,

— η Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, εκπροσωπούμενη από τους A. Bordes και H. Støvlbæk,

αφού άκουσε τη γενική εισαγγελέα που ανέπτυξε τις προτάσεις της κατά τη συνεδρίαση της 11ης Μαΐου 2006,

εκδίδει την ακόλουθη

Απόφαση

1 Η αίτηση έκδοσης προδικαστικής απόφασης αφορά την ερμηνεία της οδηγίας 98/5/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 16ης Φεβρουαρίου 1998, για τη διευκόλυνση της μόνιμης άσκησης του δικηγορικού επαγγέλματος σε κράτος μέλος διάφορο εκείνου στο οποίο αποκτήθηκε ο επαγγελματικός τίτλος (ΕΕ L 77, σ. 36).

2 Η αίτηση αυτή υποβλήθηκε στο πλαίσιο διαφοράς που ανέκυψε κατόπιν της άρνησης του Conseil de l'Ordre des avocats du barreau de Luxembourg (διοικητικού συμβουλίου του δικηγορικού συλλόγου του Λουξεμβούργου, στο εξής: Conseil de l'ordre) να εγγράψει τον Graham J. Wilson, υπήκοο Ηνωμένου Βασιλείου, στα μητρώα δικηγόρων του δικηγορικού συλλόγου του Λουξεμβούργου.

Το νομικό πλαίσιο

Η οδηγία 98/5

3 Κατά το άρθρο 2, δεύτερο εδάφιο, της οδηγίας 98/5, «κάθε δικηγόρος έχει το δικαίωμα να ασκεί μονίμως, σε κάθε άλλο κράτος μέλος και υπό τον επαγγελματικό του τίτλο καταγωγής, τις δραστηριότητες του δικηγόρου όπως καθορίζονται στο άρθρο 5».

4 Το άρθρο 3 της οδηγίας 98/5, το οποίο επιγράφεται «Εγγραφή στα μητρώα της αρμόδιας αρχής», ορίζει τα εξής:

«1. Ο δικηγόρος που επιθυμεί να ασκήσει επάγγελμα σε άλλο κράτος μέλος από εκείνο στο οποίο απέκτησε τον επαγγελματικό του τίτλο είναι υποχρεωμένος να εγγραφεί στα μητρώα της αρμόδιας αρχής του εν λόγω κράτους μέλους.

2. Η αρμόδια αρχή του κράτους μέλους υποδοχής προβαίνει σε εγγραφή του δικηγόρου κατόπιν προσκομίσεως του πιστοποιητικού εγγραφής του στα μητρώα της αρμόδιας αρχής του κράτους μέλους καταγωγής. Μπορεί να απαιτήσει να μην έχουν παρέλθει περισσότεροι από τρεις μήνες από την ημερομηνία έκδοσης του πιστοποιητικού από την αρμόδια αρχή του κράτους μέλους καταγωγής. Ενημερώνει για την εγγραφή την αρμόδια αρχή του κράτους μέλους καταγωγής.

[...]»

5 Το άρθρο 5 της οδηγίας 98/5, το οποίο επιγράφεται «Τομέας δραστηριότητας», ορίζει τα εξής:

«1. Υπό την επιφύλαξη των παραγράφων 2 και 3, ο δικηγόρος που ασκεί επάγγελμα υπό τον επαγγελματικό του τίτλο καταγωγής ασκεί τις ίδιες δραστηριότητες με τον δικηγόρο που ασκεί επάγγελμα υπό τον ενδεδειγμένο επαγγελματικό τίτλο του κράτους μέλους υποδοχής και μπορεί, ειδικότερα, να παρέχει νομικές συμβουλές σε θέματα δικαίου του κράτους μέλους καταγωγής, του κοινοτικού και του διεθνούς δικαίου, καθώς και του δικαίου του κράτους μέλους υποδοχής. Σε κάθε περίπτωση, ο εν λόγω δικηγόρος τηρεί τους διαδικαστικούς κανόνες που ισχύουν στα εθνικά δικαστήρια.

2. Τα κράτη μέλη, που στην επικράτειά τους επιτρέπουν σε συγκεκριμένη κατηγορία δικηγόρων να συντάσσουν έγγραφα βάσει των οποίων παρέχεται η εξουσία διαχείρισης της περιουσίας αποβιώσαντος, ή τα οποία αναφέρονται στην κτήση ή μεταβίβαση εμπραγμάτων δικαιωμάτων επί ακινήτων, και των οποίων η σύνταξη σε άλλα κράτη μέλη ανατίθεται αποκλειστικά σε επαγγέλματα διαφορετικά από εκείνα του δικηγόρου, δύνανται να αποκλείσουν από τις δραστηριότητες αυτές τους δικηγόρους που ασκούν επάγγελμα υπό επαγγελματικό τίτλο καταγωγής κτηθέντα σε κάποιο από τα εν λόγω κράτη μέλη.

3. Για την άσκηση των δραστηριοτήτων εκπροσώπησης και υπεράσπισης ενός πελάτη ενώπιον δικαστηρίου και στο μέτρο που το δίκαιο του κράτους μέλους υποδοχής επιφυλάσσει τις δραστηριότητες αυτές στους δικηγόρους που ασκούν επάγγελμα υπό επαγγελματικό τίτλο του κράτους αυτού, το τελευταίο μπορεί να επιβάλει στους δικηγόρους που εργάζονται υπό τον επαγγελματικό τους τίτλο καταγωγής να ενεργούν κατόπιν συμφωνίας είτε με ένα δικηγόρο που ασκεί τη δραστηριότητά του ενώπιον του δικαστηρίου που επελήφθη της υποθέσεως και ο οποίος θα είναι υπεύθυνος, εάν χρειαστεί, έναντι του δικαστηρίου αυτού είτε με έναν "avoué" που ασκεί τη δραστηριότητά του ενώπιον του εν λόγω δικαστηρίου.

Ωστόσο, προς εξασφάλιση της καλής λειτουργίας της δικαιοσύνης, τα κράτη μέλη μπορούν να θεσπίζουν ειδικούς κανόνες πρόσβασης στα ανώτατα δικαστήρια, όπως η χρησιμοποίηση ειδικευμένων δικηγόρων.»

6 Το άρθρο 9 της οδηγίας 98/5, το οποίο επιγράφεται «Αιτιολογία και προσφυγές», ορίζει τα εξής:

«Οι αποφάσεις απόρριψης ή ανάκλησης της εγγραφής που αναφέρεται στο άρθρο 3, καθώς και οι αποφάσεις επιβολής πειθαρχικών κυρώσεων, πρέπει να αιτιολογούνται.

Κατά των αποφάσεων αυτών μπορεί να ασκηθεί προσφυγή ενώπιον των δικαστηρίων βάσει του εσωτερικού δικαίου.»

7 Το άρθρο 10, το οποίο επιγράφεται «Εξομοίωση με δικηγόρο του κράτους μέλους υποδοχής», περιλαμβάνει τις ακόλουθες διατάξεις:

«1. Ο δικηγόρος που ασκεί επάγγελμα υπό τον επαγγελματικό του τίτλο καταγωγής και αποδεικνύει τριετή τουλάχιστον πραγματική και τακτική επαγγελματική δραστηριότητα στο κράτος μέλος υποδοχής και στον τομέα του δικαίου του εν λόγω κράτους μέλους, συμπεριλαμβανομένου του κοινοτικού δικαίου, απαλλάσσεται από τους όρους που προβλέπονται από το άρθρο 4, παράγραφος 1, στοιχείο β΄, της οδηγίας 89/48/ΕΟΚ για την πρόσβαση στο επάγγελμα του δικηγόρου στο κράτος μέλος υποδοχής. Με τον όρο "πραγματική και τακτική επαγγελματική δραστηριότητα" νοείται η πραγματική άσκηση της δραστηριότητας χωρίς άλλη διακοπή, εκτός από εκείνες που απορρέουν από την καθημερινή ζωή.

[...]

3. Ο δικηγόρος που ασκεί επάγγελμα υπό τον επαγγελματικό του τίτλο καταγωγής και ο οποίος αποδεικνύει τριετή τουλάχιστον πραγματική και τακτική επαγγελματική δραστηριότητα στο κράτος μέλος υποδοχής, αλλά μικρότερη διάρκεια άσκησης στον τομέα του δικαίου του συγκεκριμένου κράτους μέλους, μπορεί να λάβει από την αρμόδια αρχή του εν λόγω κράτους άδεια πρόσβασης στο επάγγελμα του δικηγόρου του κράτους μέλους υποδοχής και άσκησης του επαγγέλματος υπό τον επαγγελματικό τίτλο που αντιστοιχεί σε αυτό το επάγγελμα σε αυτό το κράτος μέλος, χωρίς να πληροί τους όρους του άρθρου 4, παράγραφος 1, στοιχείο β΄, της οδηγίας 89/48 [...], εφόσον πληρούνται οι προϋποθέσεις και οι όροι που ακολουθούν:

α) η αρμόδια αρχή του κράτους μέλους υποδοχής λαμβάνει υπόψη της την πραγματική και τακτική δραστηριότητα κατά την ανωτέρω περίοδο, καθώς και κάθε γνώση και επαγγελματική πείρα στον τομέα του δικαίου του κράτους μέλους υποδοχής και κάθε συμμετοχή σε μαθήματα ή σεμινάρια που αφορούν το δίκαιο του κράτους μέλους υποδοχής, συμπεριλαμβανομένων των επαγγελματικών και δεοντολογικών κανόνων.

[...]»

Το εθνικό δίκαιο

8 Κατά το άρθρο 5 του νόμου της 10ης Αυγούστου 1991 σχετικά με το δικηγορικό επάγγελμα (*Mémorial* [Εφημερίδα της Κυβέρνησης του Λουξεμβούργου] Α 1991, σ. 1110), «κανείς δεν μπορεί να ασκήσει το δικηγορικό επάγγελμα αν δεν έχει εγγραφεί στα μητρώα δικηγορικού συλλόγου του Μεγάλου Δουκάτου του Λουξεμβούργου».

9 Το άρθρο 6 του νόμου της 10ης Αυγούστου 1991 ορίζει τα εξής:

«(1) Στα μητρώα εγγράφεται μόνο όποιος:

a) παρέχει τα απαιτούμενα εχέγγυα εντιμότητας·

b) αποδεικνύει ότι έχει τα προσόντα για την πραγματοποίηση δικηγορικής άσκησης·

κατ' εξαίρεση, το Conseil de l'ordre (διοικητικό συμβούλιο του συλλόγου) μπορεί να απαλλάσσει τους αιτούντες που έχουν πραγματοποιήσει άσκηση στο κράτος προέλευσης και αποδεικνύουν πενταετή τουλάχιστον επαγγελματική πείρα από την υποχρέωση εκπλήρωσης ορισμένων προϋποθέσεων για την πραγματοποίηση της άσκησης·

c) έχει τη λουξεμβουργιανή ιθαγένεια ή ιθαγένεια κράτους μέλους των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων. Για τους αιτούντες που δεν έχουν την ιθαγένεια κράτους μέλους των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων το διοικητικό συμβούλιο μπορεί, αφού ζητήσει τη γνώμη του Υπουργού Δικαιοσύνης, να χορηγήσει απαλλαγή από την προϋπόθεση αυτή, εφόσον αποδεικνύεται η ύπαρξη αμοιβαιότητας από την πλευρά του κράτους μη μέλους. Το ίδιο ισχύει και για τους αιτούντες που υπόκεινται στο καθεστώς των πολιτικών προσφύγων και στους οποίους έχει χορηγηθεί άσυλο στο Μεγάλο Δουκάτο του Λουξεμβούργου.

(2) Οι υποψήφιοι δικηγόροι, κατόπιν παρουσίασής τους από τον πρόεδρο του δικηγορικού συλλόγου ή τον αναπληρωτή του και πριν από την εγγραφή τους στα μητρώα, δίδουν ενώπιον του Cour de cassation τον εξής όρκο: "Ορκίζομαι πίστη στον Μεγάλο Δούκα και υπακοή στο Σύνταγμα και στους νόμους του κράτους· ορκίζομαι να επιδεικνύω πάντοτε σεβασμό στα δικαστήρια και να μην αναλαμβάνω καμία υπόθεση για την οποία δεν θα πιστεύω ότι υπηρετώ τη δικαιοσύνη".»

10 Αυτές οι προϋποθέσεις εγγραφής τροποποιήθηκαν με το άρθρο 14 του νόμου της 13ης Νοεμβρίου 2002 για τη μεταφορά στο εθνικό δίκαιο της οδηγίας 98/5/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 16ης Φεβρουαρίου 1998, για τη διευκόλυνση της μόνιμης άσκησης του δικηγορικού επαγγέλματος σε κράτος μέλος διάφορο εκείνου στο οποίο αποκτήθηκε ο επαγγελματικός τίτλος, καθώς και για 1. Τροποποίηση του νόμου της 10ης Αυγούστου 1991 σχετικά με το δικηγορικό επάγγελμα, όπως έχει τροποποιηθεί, 2. Τροποποίηση του νόμου της 31ης Μαΐου 1999 για τις υπηρεσίες εγκατάστασης και έδρας εταιριών (*Mémorial* A 2002, σ. 3202).

11 Με το εν λόγω άρθρο 14 προστέθηκε συγκεκριμένα στο άρθρο 6, παράγραφος 1, του νόμου της 10ης Αυγούστου 1991 το στοιχείο d, το οποίο θέτει την ακόλουθη προϋπόθεση εγγραφής:

«κατέχει τη γλώσσα της νομοθεσίας και τις γλώσσες της διοίκησης και της δικαστηριακής πρακτικής, κατά την έννοια του νόμου της 24ης Φεβρουαρίου 1984 για το γλωσσικό καθεστώς.»

12 Η γλώσσα της νομοθεσίας ρυθμίζεται με το άρθρο 2 του νόμου της 24ης Φεβρουαρίου 1984 για το γλωσσικό καθεστώς (*Mémorial* A 1984, σ. 196) ως εξής

«Οι νόμοι και οι εκτελεστικές των νόμων αποφάσεις καταρτίζονται στα γαλλικά. Όταν οι νομοθετικές ή κανονιστικές πράξεις συνοδεύονται από μετάφραση, αυθεντικό θεωρείται μόνο το κείμενο στα γαλλικά.

Στις περιπτώσεις που τα κρατικά όργανα, οι δήμοι ή οι δημόσιοι φορείς εκδίδουν αποφάσεις διαφορετικές από τις αναφερόμενες στο προηγούμενο εδάφιο σε άλλη γλώσσα και όχι στα γαλλικά, αυθεντικό θεωρείται το κείμενο στην εκάστοτε χρησιμοποιούμενη γλώσσα.

Το παρόν άρθρο δεν εισάγει καμία παρέκκλιση από τις διατάξεις που εφαρμόζονται σε σχέση με τις διεθνείς συμβάσεις.»

13 Οι γλώσσες της διοίκησης και της δικαστηριακής πρακτικής ρυθμίζονται με το άρθρο 3 του νόμου της 24ης Φεβρουαρίου 1984, για το γλωσσικό καθεστώς, ως εξής:

«Οι ενδιαφερόμενοι μπορούν, με την επιφύλαξη ειδικότερων ρυθμίσεων, να χρησιμοποιούν, όταν απευθύνονται στις διοικητικές αρχές ή στα δικαστήρια, τη γαλλική, τη γερμανική ή τη λουξεμβουργιανή γλώσσα.»

14 Σύμφωνα με το άρθρο 3, παράγραφος 1, του νόμου της 13ης Νοεμβρίου 2002, ο δικηγόρος που έχει αποκτήσει τον επαγγελματικό του τίτλο σε άλλο κράτος μέλος και όχι στο Μεγάλο Δουκάτο του Λουξεμβούργου (στο εξής: Ευρωπαίος δικηγόρος) πρέπει, για να μπορεί να ασκεί το επάγγελμά του στο Λουξεμβούργο με τον επαγγελματικό του τίτλο καταγωγής, να είναι εγγεγραμμένος σε έναν από τους δικηγορικούς συλλόγους του κράτους μέλους αυτού.

15 Το άρθρο 3, παράγραφος 2, του νόμου αυτού ορίζει ότι «[τ]ο Conseil de l'ordre des avocats του Μεγάλου Δουκάτου του Λουξεμβούργου στο οποίο έχει υποβληθεί η αίτηση του Ευρωπαίου δικηγόρου για άδεια άσκησης του επαγγέλματός του με τον επαγγελματικό τίτλο καταγωγής του εγγράφει τον δικηγόρο αυτό στα μητρώα του εν λόγω συλλόγου κατόπιν συνέντευξης, κατά την οποία εξακριβώνει αν ο δικηγόρος αυτός κατέχει τις γλώσσες τουλάχιστον που αναφέρονται στο άρθρο 6,

παράγραφος 1, στοιχείο d, του νόμου της 10ης Αυγούστου 1991, και αφού λάβει υπόψη τα στοιχεία που πρέπει να έχουν προσκομιστεί κατά το άρθρο 6, παράγραφος 1, στοιχεία a, c, πρώτο εδάφιο, και d, του νόμου της 10ης Αυγούστου 1991 και το πιστοποιητικό για την εγγραφή του ενδιαφερόμενου Ευρωπαίου δικηγόρου στα μητρώα της αρμόδιας αρχής του κράτους μέλους καταγωγής».

16 Κατά το άρθρο 3, παράγραφος 3, του νόμου της 13ης Νοεμβρίου 2002, οι αποφάσεις για την απόρριψη της αίτησης εγγραφής που υποβάλλεται κατά την παράγραφο 2 του ίδιου άρθρου πρέπει να είναι αιτιολογημένες και να κοινοποιούνται στον ενδιαφερόμενο δικηγόρο, υπόκεινται δε «στα ένδικα μέσα που προβλέπονται στα άρθρα 26, παράγραφοι 7 επ., του νόμου της 10ης Αυγούστου 1991 σύμφωνα με τις προβλεπόμενες εκεί προϋποθέσεις».

17 Το άρθρο 26, παράγραφος 7, του νόμου της 10ης Αυγούστου 1991 προβλέπει ότι ο ενδιαφερόμενος μπορεί, μεταξύ άλλων σε περίπτωση απόρριψης της αίτησης εγγραφής του στα μητρώα δικηγορικού συλλόγου, να προσφύγει στο Conseil disciplinaire et administratif.

18 Η σύνθεση του οργάνου αυτού ρυθμίζεται από το άρθρο 24 του εν λόγω νόμου ως εξής:

«(1) Με τον παρόντα νόμο συνιστάται ένα πειθαρχικό και διοικητικό συμβούλιο (Conseil disciplinaire et administratif), το οποίο απαρτίζεται από πέντε δικηγόρους του πίνακα I, από τους οποίους οι τέσσερις εκλέγονται, με απλή πλειοψηφία, από τη γενική συνέλευση του δικηγορικού συλλόγου Λουξεμ-

βούργου και ένας από τη γενική συνέλευση του δικηγορικού συλλόγου του Diekirch. Η γενική συνέλευση του δικηγορικού συλλόγου Λουξεμβούργου εκλέγει τέσσερα αναπληρωματικά μέλη και η γενική συνέλευση του δικηγορικού συλλόγου του Diekirch ένα αναπληρωματικό μέλος. Κάθε τακτικό μέλος αντικαθίσταται, σε περίπτωση κωλύματος, από αναπληρωματικό μέλος του δικηγορικού συλλόγου στον οποίο ανήκει, σύμφωνα με τη σειρά αρχαιότητας, και, σε περίπτωση κωλύματος των αναπληρωματικών μελών του συλλόγου του, από αναπληρωματικό μέλος του άλλου δικηγορικού συλλόγου.

(2) Η διάρκεια της θητείας των μελών είναι διετής από τη 15η Σεπτεμβρίου που ακολουθεί την εκλογή τους. Σε περίπτωση που κενωθεί θέση τακτικού ή αναπληρωματικού μέλους, ο αντικαταστάτης διορίζεται από το Conseil disciplinaire et administratif. Η θητεία των διοριζόμενων αυτών αντικαταστατών λήγει κατά το χρονικό σημείο κατά το οποίο θα έληγε η θητεία του εκλεγέντος μέλους το οποίο αντικαθιστούν. Επιτρέπεται η κατόπιν εκλογής ανανέωση της θητείας των μελών του Conseil disciplinaire et administratif.

(3) Το Conseil disciplinaire et administratif εκλέγει τον πρόεδρο και τον αντιπρόεδρό του. Σε περίπτωση κωλύματος του προέδρου και του αντιπροέδρου, προεδρεύει το αρχαιότερο μέλος. Το νεότερο μέλος του Conseil disciplinaire et administratif ασκεί καθήκοντα γραμματέα.

(4) Μέλος του Conseil disciplinaire et administratif μπορεί να γίνει όποιος έχει τη λουξεμβουργιανή ιθαγένεια, είναι εγγεγραμμένος από μία τουλάχιστον πενταετία στον πίνακα Ι των δικηγόρων και δεν είναι μέλος του διοικητικού συμβουλίου του συλλόγου.

(5) Αν το Conseil disciplinaire et administratif δεν μπορεί να συγκροτηθεί σύμφωνα με τα ανωτέρω, τα μέλη του διορίζονται από το διοικητικό συμβούλιο του συλλόγου στον οποίο ανήκουν τα μέλη που πρέπει να αντικατασταθούν.»

19 Το άρθρο 28, παράγραφος 1, του νόμου της 10ης Αυγούστου 1991 προβλέπει τη δυνατότητα άσκησης έφεσης κατά των αποφάσεων του Conseil disciplinaire et administratif.

20 Η παράγραφος 2 του άρθρου αυτού όριζε, πριν από την τροποποίησή της με τον νόμο της 13ης Νοεμβρίου 2002, τα εξής:

«Προς τούτο συνιστάται ένα δευτεροβάθμιο πειθαρχικό και διοικητικό συμβούλιο (Conseil disciplinaire et administratif d'appel), το οποίο απαρτίζεται από δύο εφέτες (μέλη του Cour d'appel) και έναν δικηγόρο του πίνακα Ι του μητρώου δικηγόρων ως πάρεδρο μέλος.

Τα μέλη που είναι δικαστικοί λειτουργοί και οι αναπληρωτές τους, καθώς και ο γραμματέας, διορίζονται με διάταγμα, κατόπιν πρότασης του Cour supérieure de justice, για δύο έτη. Η αποζημίωσή τους καθορίζεται με διάταγμα.

Το πάρεδρο μέλος που είναι δικηγόρος και ο αναπληρωτής του διορίζονται με διάταγμα για δύο έτη. Επιλέγονται μεταξύ τριών δικηγόρων που είναι εγγεγραμμένοι από μία τουλάχιστον πενταετία στον πίνακα Ι των δικηγόρων και προτείνονται από κάθε δικηγορικό σύλλογο.

Η ιδιότητα του παρέδρου μέλους είναι ασυμβίβαστη με την ιδιότητα του μέλους του διοικητικού συμβουλίου του δικηγορικού συλλόγου ή του Conseil disciplinaire et administratif.

Το δευτεροβάθμιο αυτό πειθαρχικό και διοικητικό συμβούλιο συνεδριάζει στους χώρους του Cour supérieure de justice, το οποίο του παρέχει επίσης τη σχετική γραμματειακή υποστήριξη.»

21 Το άρθρο 28, παράγραφος 1, του νόμου της 10ης Αυγούστου 1991, όπως τροποποιήθηκε με το άρθρο 14 του νόμου της 13ης Νοεμβρίου 2002, προβλέπει πλέον τα εξής:

«Προς τούτο συνιστάται ένα δευτεροβάθμιο πειθαρχικό και διοικητικό συμβούλιο (Conseil disciplinaire et administratif d'appel), το οποίο απαρτίζεται από δύο εφέτες (μέλη του Cour d'appel) και τρεις δικηγόρους του πίνακα Ι του μητρώου δικηγόρων ως πάρεδρα μέλη.

[...]

Οι δικηγόροι που είναι πάρεδρα μέλη και οι αναπληρωτές τους διορίζονται με διάταγμα για δύο έτη. Επιλέγονται μεταξύ πέντε δικηγόρων που είναι εγγεγραμμένοι από μία τουλάχιστον πενταετία στον πίνακα Ι των δικηγόρων και προτείνονται από κάθε δικηγορικό σύλλογο.

[...]

Καθήκοντα προέδρου ασκεί ο αρχαιότερος δικαστής.»

22 Κατά το άρθρο 8, παράγραφος 3, του νόμου της 10ης Αυγούστου 1991, όπως τροποποιήθηκε με το άρθρο 14, σημείο V, του νόμου της 13ης Νοεμβρίου 2002, τα μητρώα δικηγόρων περιλαμβάνουν τους ακόλουθους τέσσερις πίνακες:

«1) τον πίνακα Ι, ο οποίος περιλαμβάνει τους δικηγόρους που πληρούν τις προϋποθέσεις των άρθρων 5 και 6 και έχουν επιτύχει στις εξετάσεις με τις οποίες ολοκληρώνεται η προβλεπόμενη από τον νόμο πρακτική άσκηση,

2) τον πίνακα ΙΙ, ο οποίος περιλαμβάνει τους δικηγόρους που πληρούν τις προϋποθέσεις των άρθρων 5 και 6,

3) τον πίνακα ΙΙΙ, ο οποίος περιλαμβάνει τους επίτιμους δικηγόρους,

4) τον πίνακα IV, ο οποίος περιλαμβάνει τους δικηγόρους που ασκούν τις δραστηριότητές τους υπό τον επαγγελματικό τους τίτλο καταγωγής.»

Η διαφορά της κύριας δίκης και τα προδικαστικά ερωτήματα

23 Ο G. J. Wilson, Βρετανός υπήκοος, είναι barrister και μέλος του δικηγορικού συλλόγου Αγγλίας και Ουαλίας από το 1975. Στο Λουξεμβούργο ασκεί το δικηγορικό επάγγελμα από το 1994.

24 Στις 29 Απριλίου 2003 το Conseil de l'ordre κάλεσε τον G. J. Wilson σε προφορική συνέντευξη, όπως προβλέπει το άρθρο 3, παράγραφος 2, του νόμου της 13ης Νοεμβρίου 2002.

25 Στις 7 Μαΐου 2003 ο G. J. Wilson εμφανίστηκε για τη συνέντευξη συνοδευόμενος από ένα Λουξεμβούργιο δικηγόρο, αλλά το Conseil de l'ordre αρνήθηκε να επιτρέψει την παρουσία του δικηγόρου αυτού στη συνέντευξη.

26 Με συστημένη επιστολή της 14ης Μαΐου 2003 το Conseil de l'ordre κοινοποίησε στον G. J. Wilson την απόφασή του να μην τον εγγράψει στον πίνακα IV του δικηγορικού συλλόγου, στον πίνακα δηλαδή των δικηγόρων που ασκούν επάγγελμα υπό τον επαγγελματικό τους τίτλο καταγωγής. Η αιτιολογία αυτής της απόφασης ήταν η εξής:

«Όταν το Conseil de l'ordre σας πληροφόρησε ότι δεν επιτρέπει την επικουρία δικηγόρου, η οποία δεν προβλέπεται από τον νόμο, αρνηθήκατε την πραγματοποίηση της προφορικής συνέντευξης χωρίς την επικουρία του δικηγόρου κ. [...]. Κατά συνέπεια, το Conseil de l'ordre δεν ήταν σε θέση να αξιολογήσει τις γλωσσικές ικανότητές σας σύμφωνα με το άρθρο 6, παράγραφος 1, στοχείο d, του νόμου της 10ης Αυγούστου 1991 σχετικά με το δικηγορικό επάγγελμα.»

27 Με την επιστολή αυτή το Conseil de l'ordre πληροφορούσε τον G. J. Wilson ότι, «κατά το άρθρο 26, παράγραφος 7, του νόμου του 1991, κατά της παρούσας απόφασης επιτρέπεται η άσκηση προσφυγής ενώπιον του Conseil disciplinaire et administratif (Τ.Θ. 575 στο Λουξεμβούργο, L-1025 Luxembourg) εντός σαράντα ημερών από την αποστολή της παρούσας».

28 Με δικόγραφο που κατέθεσε στις 28 Ιουλίου 2003, ο G. J. Wilson άσκησε ένδικη προσφυγή κατά της απορριπτικής αυτής απόφασης ενώπιον του tribunal administratif de Luxembourg.

29 Με απόφαση της 13ης Μαΐου 2004 το δικαστήριο αυτό κήρυξε εαυτό αναρμόδιο σε σχέση με την εν λόγω προσφυγή.

30 Κατά της παραπάνω απόφασης ο G. J. Wilson άσκησε έφεση ενώπιον του Cour administrative με δικόγραφο που περιήλθε στη Γραμματεία του δικαστηρίου αυτού στις 22 Ιουνίου 2004.

31 Το αιτούν δικαστήριο εκθέτει ότι το ζήτημα αν η διαδικασία προσφυγής που καθιερώνει η λουξεμβουργιανή νομοθεσία είναι σύμφωνη με το άρθρο 9 της οδηγίας 98/5 τελεί σε άμεση σχέση με το ζήτημα της δικαιοδοσίας των διοικητικών δικαστηρίων για την εκδίκαση της διαφοράς της κύριας δίκης. Επί της ουσίας το αιτούν δικαστήριο θέτει το ζήτημα αν οι λουξεμβουργιανές διατάξεις για την εξακρίβωση των γλωσσικών ικανοτήτων των Ευρωπαίων δικηγόρων που επιθυμούν να ασκήσουν το επάγγελμά τους στο Μεγάλο Δουκάτο του Λουξεμβούργου συμβιβάζονται με το κοινοτικό δίκαιο.

32 Υπό τις συνθήκες αυτές, το Cour administrative αποφάσισε να αναστείλει τη διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο τα ακόλουθα προδικαστικά ερωτήματα:

«1) Πρέπει το άρθρο 9 της οδηγίας 98/5 [...] να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι αποκλείει διαδικασία προσφυγής όπως η προβλεπόμενη με τον νόμο της 10ης Αυγούστου 1991, όπως τροποποιήθηκε με τον νόμο της 13ης Νοεμβρίου 2002·

2) Ειδικότερα, συνιστούν "προσφυγή βάσει του εσωτερικού δικαίου", υπό την έννοια του άρθρου 9 της οδηγίας 98/5, οι προσφυγές ενώπιον οργάνων όπως το Conseil disciplinaire et administratif και το Conseil disciplinaire et administratif d'appel, και πρέπει το άρθρο [αυτό] να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι δεν επιτρέπει να επιβάλλεται η υποχρέωση υποβολής του ζητήματος στην κρίση ενός ή περισσότερων οργάνων τέτοιας φύσεως προτού υπάρξει η δυνατότητα υποβολής του ζητήματος σε «δικαστήριο» υπό την έννοια του άρθρου [αυτού]·

3) Επιτρέπεται στις αρμόδιες αρχές κράτους μέλους να εξαρτούν το δικαίωμα δικηγόρου [άλλου] κράτους μέλους να ασκεί σε μόνιμη βάση το δικηγορικό επάγγελμα με τον επαγγελματικό του τίτλο καταγωγής στους τομείς δραστηριότητας που διευκρινίζονται στο άρθρο 5 της οδηγίας [98/5] από την απαίτηση γνώσεως των γλωσσών του [πρώτου] κράτους μέλους·

4) Ειδικότερα, μπορούν οι αρμόδιες αρχές να θέτουν τον όρο ότι το εν λόγω δικαίωμα ασκήσεως του επαγγέλματος εξαρτάται από την προϋπόθεση ότι ο δικηγόρος υποβάλλεται επιτυχώς σε προφορική γλωσσική εξέταση σε όλες (ή πολλές από) τις τρεις κύριες γλώσσες του κράτους μέλους υποδοχής, προκειμένου οι αρμόδιες αρχές να εξακριβώσουν αν ο δικηγόρος γνωρίζει τις τρεις γλώσσες και, αν οι αρχές αυτές έχουν την εν λόγω δυνατότητα, ποιες είναι οι απαιτούμενες ενδεχομένως διαδικαστικές εγγυήσεις;»

Επί του πρώτου και του δεύτερου προδικαστικού ερωτήματος

Επί της αρμοδιότητας του Δικαστηρίου να απαντήσει στα ερωτήματα αυτά και επί του παραδεκτού τους

33 Ο Ordre des avocats du barreau de Luxembourg, υποστηριζόμενος από τη Λουξεμβουργιανή Κυβέρνηση, ισχυρίζεται ότι το Δικαστήριο δεν είναι αρμόδιο να απαντήσει στα δύο πρώτα ερωτήματα. Συγκεκριμένα, με τα ερωτήματα αυτά το αιτούν δικαστήριο ζητεί να ερμηνευθεί το άρθρο 9 της οδηγίας 98/5 σε σχέση με τις εθνικές διατάξεις. Το Δικαστήριο όμως δεν είναι αρμόδιο ούτε για να εξακριβώνει το συμβατό των εθνικών διατάξεων με το κοινοτικό δίκαιο ούτε για να τις ερμηνεύει.

34 Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι δεν εναπόκειται στο Δικαστήριο να αποφαίνεται, στο πλαίσιο διαδικασίας δυνάμει του άρθρου 234 ΕΚ, επί του συμβατού των διατάξεων εσωτερικού δικαίου προς τις διατάξεις του κοινοτικού δικαίου (βλ., μεταξύ άλλων, την απόφαση της 7ης Ιουλίου 1994, C-130/93, Lamaire, Συλλογή 1994, σ. I-3215, σκέψη 10). Επιπλέον, στο πλαίσιο του συστήματος δικαστικής συνεργασίας που καθιερώνει το εν λόγω άρθρο, η ερμηνεία των εθνικών διατάξεων εναπόκειται στα εθνικά δικαστήρια και όχι στο Δικαστήριο (βλ. απόφαση της 12ης Οκτωβρίου 1993, C-37/92, Vanacker και Lesage, Συλλογή 1993, σ. I-4947, σκέψη 7).

35 Αντίθετα, το Δικαστήριο είναι αρμόδιο να παρέχει στο εθνικό δικαστήριο όλα τα ερμηνευτικά στοιχεία που άπτονται του κοινοτικού δικαίου και θα του δώσουν τη δυνατότητα να εκτιμήσει το συμβατό των κανόνων του εσωτερικού δικαίου με την κοινοτική ρύθμιση (βλ., μεταξύ άλλων, προπαρατεθείσα απόφαση Lamaire, σκέψη 10).

36 Εν προκειμένω, με τα δύο πρώτα ερωτήματα ζητείται η ερμηνεία του άρθρου 9 της οδηγίας 98/5, η οποία τεκμαίρεται ότι θα δώσει στο αιτούν δικαστήριο τη δυνατότητα να εκτιμήσει αν η διαδικασία προσφυγής που προβλέπει η λουξεμβουργιανή νομοθεσία συμβιβάζεται με το άρθρο αυτό. Κατά συνέπεια, τα ερωτήματα αυτά εμπίπτουν στην αρμοδιότητα του Δικαστηρίου.

37 Ο Ordre des avocats du barreau de Luxembourg ισχυρίζεται εξάλλου ότι η απόφαση περί παραπομπής δεν περιλαμβάνει στοιχεία σχετικά με τη φύση, τη σύνθεση και τον τρόπο λειτουργίας των επίμαχων εν προκειμένω οργάνων προσφυγής, οπότε το Δικαστήριο δεν είναι σε θέση να παράσχει στο αιτούν δικαστήριο χρήσιμη απάντηση όσον αφορά τα δύο πρώτα ερωτήματα.

38 Συναφώς, πρέπει να υπομνησθεί ότι, κατά πάγια νομολογία, η ανάγκη να δοθεί ερμηνεία του κοινοτικού δικαίου που να είναι χρήσιμη για το εθνικό δικαστήριο απαιτεί να καθορίζει το εθνικό δικαστήριο το πραγματικό και κανονιστικό πλαίσιο εντός του οποίου εντάσσονται τα ερωτήματα που υποβάλλει ή, τουλάχιστον, να εξηγεί τις πραγματικές καταστάσεις στις οποίες στηρίζονται τα ερωτήματα αυτά (βλ., μεταξύ άλλων, αποφάσεις της 21ης Σεπτεμβρίου 1999, C-67/96, Albany, Συλλογή 1999, σ. I-5751, σκέψη 39, και της 11ης Απριλίου 2000, C-51/96 και C-191/97, Deliège, Συλλογή 2000, σ. I-2549, σκέψη 30).

39 Τα στοιχεία που παρέχονται με τις αποφάσεις περί παραπομπής πρέπει όχι μόνο να παρέχουν στο Δικαστήριο τη δυνατότητα να δίδει χρήσιμες απαντήσεις, αλλά και να παρέχουν στις κυβερνήσεις των κρατών μελών, καθώς και στα λοιπά ενδιαφερόμενα μέρη, τη δυνατότητα να υποβάλουν παρατηρήσεις σύμφωνα με το

άρθρο 23 του Οργανισμού του Δικαστηρίου. Στο Δικαστήριο απόκειται να μεριμνά για τη διασφάλιση της δυνατότητας αυτής, λαμβανομένου υπόψη ότι, δυνάμει της προαναφερθείσας διατάξεως, μόνον οι αποφάσεις περί παραπομπής κοινοποιούνται στα ενδιαφερόμενα μέρη (βλ., μεταξύ άλλων, προπαρατεθείσα απόφαση Albany, σκέψη 40, και της 12ης Απριλίου 2005, C-145/03, Keller, Συλλογή 2005, σ. I-2529, σκέψη 30).

40 Στην προκείμενη περίπτωση, πρώτον, από τις παρατηρήσεις που υπέβαλαν οι διάδικοι της κύριας δίκης, οι κυβερνήσεις των κρατών μελών και η Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων προκύπτει ότι σε όλους αυτούς δόθηκε η δυνατότητα να διατυπώσουν, με πλήρη γνώση του ζητήματος, την άποψή τους επί των δύο πρώτων ερωτημάτων.

41 Δεύτερον, το Δικαστήριο κρίνει ότι έχει διαφωτιστεί επαρκώς από τα στοιχεία που περιέχονται στη διάταξη περί παραπομπής και στις παρατηρήσεις που του έχουν υποβληθεί, ώστε να μπορεί να δώσει χρήσιμη απάντηση στα προδικαστικά ερωτήματα.

42 Από τα παραπάνω προκύπτει ότι το Δικαστήριο πρέπει να δώσει απάντηση στα δύο πρώτα ερωτήματα.

Επί της ουσίας

43 Με τα δύο πρώτα ερωτήματα, τα οποία ενδείκνυται να συνεξεταστούν, το αιτούν δικαστήριο ζητεί κατ' ουσία από το Δικαστήριο να ερμηνεύσει την έννοια «προσφυγή ενώπιον των δικαστηρίων βάσει του εσωτερικού δικαίου», όπως χρησιμοποιείται στο άρθρο 9 της οδηγίας 98/5, σε σχέση με μια διαδικασία προσφυγής όπως η προβλεπόμενη από τη λουξεμβουργιανή ρύθμιση.

44 Συναφώς υπενθυμίζεται ότι το άρθρο 9 της οδηγίας 98/5 ορίζει ότι κατά των αποφάσεων της αρμόδιας αρχής του κράτους μέλους υποδοχής που απορρίπτουν την αίτηση εγγραφής στα μητρώα της του δικηγόρου που επιθυμεί να ασκήσει το επάγγελμά του στο κράτος αυτό υπό τον επαγγελματικό του τίτλο καταγωγής πρέπει να μπορεί να ασκηθεί προσφυγή ενώπιον των δικαστηρίων βάσει του εσωτερικού δικαίου.

45 Από τη διάταξη αυτή συνάγεται ότι τα κράτη μέλη έχουν την υποχρέωση να λαμβάνουν μέτρα που να είναι επαρκώς αποτελεσματικά για την επίτευξη του σκοπού της οδηγίας 98/5 και να μεριμνούν ώστε οι ενδιαφερόμενοι να μπορούν να επικαλούνται λυσιτελώς ενώπιον των εθνικών δικαστηρίων τα παρεχόμενα από την οδηγία δικαιώματα (βλ., κατ' αναλογία, την απόφαση της 15ης Μαΐου 1986, 222/84, Johnston, Συλλογή 1986, σ. 1651, σκέψη 17).

46 Όπως τόνισαν η Γαλλική Κυβέρνηση και η Επιτροπή, ο δικαστικός έλεγχος που απαιτείται κατά τη διάταξη αυτή συνιστά έκφραση μιας γενικής αρχής του κοινοτικού δικαίου, η οποία απορρέει από τις κοινές συνταγματικές παραδόσεις των κρατών μελών και έχει επίσης κατοχυρωθεί με τα άρθρα 6 και 13 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης για την Προστασία των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και των Θεμελιωδών Ελευθεριών (βλ., μεταξύ άλλων, την προπαρατεθείσα απόφαση Johnston, σκέψη 18, και τις αποφάσεις της 15ης Οκτωβρίου 1987, 222/86, Heylens κ.λπ., Συλλογή 1987, σ. 4097, σκέψη 14, της 27ης Νοεμβρίου 2001, C-424/99, Επιτροπή κατά Αυστρίας, Συλλογή 2001, σ. I-9285, σκέψη 45, και της 25ης Ιουλίου 2002, C-459/99, MRAX, Συλλογή 2002, σ. I-6591, σκέψη 101).

47 Για να διασφαλίζεται η αποτελεσματική προστασία των δικαιωμάτων που προβλέπει η οδηγία 98/5, το όργανο που καλείται να επιληφθεί των προσφυγών κατά των απορριπτικών αποφάσεων κατά το άρθρο 3 της εν λόγω οδηγίας πρέπει να ανταποκρίνεται στην έννοια του δικαστηρίου, όπως η έννοια αυτή έχει οριστεί στο κοινοτικό δίκαιο.

48 Η εν λόγω έννοια έχει οριοθετηθεί, με τη νομολογία του Δικαστηρίου σχετικά με την έννοια «δικαστήριο κράτους μέλους» που χρησιμοποιείται στο άρθρο 234 ΕΚ, με βάση ορισμένα κριτήρια στα οποία πρέπει να ανταποκρίνεται το σχετικό όργανο, όπως είναι η ίδρυση του οργάνου αυτού με νόμο, η μονιμότητά του, ο δεσμευτικός

χαρακτήρας της δικαιοδοσίας του, η ύπαρξη αντιδικίας κατά την ενώπιόν του διαδικασία και η εκ μέρους του οργάνου αυτού εφαρμογή των κανόνων δικαίου (βλ. συναφώς, μεταξύ άλλων, τις αποφάσεις της 30ής Ιουνίου 1966, 61/65, Vaassen-Göbbels, Συλλογή τόμος 1965-1968, σ. 337, και της 17ης Σεπτεμβρίου 1997, C-54/96, Dorsch Consult, Συλλογή 1997, σ. I-4961, σκέψη 23), καθώς και η ανεξαρτησία και η αμεροληψία (βλ. συναφώς, μεταξύ άλλων, τις αποφάσεις της 11ης Ιουνίου 1987, 14/86, Pretore di Salò, Συλλογή 1987, σ. 2545, σκέψη 7, της 21ης Απριλίου 1988, 338/85, Pardini, Συλλογή 1988, σ. 2041, σκέψη 9, και της 29ης Νοεμβρίου 2001, C-17/00, De Coster, Συλλογή 2001, σ. I-9445, σκέψη 17).

49 Η έννοια της ανεξαρτησίας, η οποία είναι συμφυής προς το δικαιοδοτικό έργο, προϋποθέτει κυρίως ότι το οικείο όργανο έχει την ιδιότητα τρίτου έναντι της αρχής που έχει εκδώσει την προσβαλλόμενη με την προσφυγή απόφαση (βλ., μεταξύ άλλων, αποφάσεις της 30ής Μαρτίου 1993, C-24/92, Corbiau, Συλλογή 1993, σ. I-1277, σκέψη 15, και της 30ής Μαΐου 2002, C-516/99, Schmid, Συλλογή 2002, σ. I-4573, σκέψη 36).

50 Η έννοια αυτή έχει εξάλλου δύο πτυχές.

51 Η πρώτη πτυχή, εξωτερικής φύσης, προϋποθέτει ότι το οικείο όργανο προστατεύεται από εξωτερικές παρεμβάσεις ή πιέσεις που θα μπορούσαν να θέσουν σε κίνδυνο την ανεξάρτητη κρίση των μελών του ως προς τις διαφορές που υποβάλλονται στην κρίση του (βλ. συναφώς τις αποφάσεις της 4ης Φεβρουαρίου 1999, C-103/97, Köllensperger και Atzwanger, Συλλογή 1999, σ. I-551, σκέψη 21, και της 6ης Ιουλίου 2000, C-407/98, Abrahamsson και Anderson, Συλλογή 2000, σ. I-5539, σκέψη 36· βλ. επίσης συναφώς ΕΔΔΑ, απόφαση Campbell και Fell κατά Ηνωμένου Βασιλείου της 28ης Ιουνίου 1984, σειρά A αριθ. 80, § 78). Προϋπόθεση για αυτή την αναγκαία ελευθερία σε σχέση με τέτοια εξωτερικά στοιχεία είναι να παρέχονται ορισμένες εγγυήσεις για την προστασία των προσώπων στα οποία έχει ανατεθεί το δικαιοδοτικό έργο, όπως είναι η ισοβιότητα (βλ. συναφώς την απόφαση της 22ας Οκτωβρίου 1998, C-9/97 και C-118/97, Jokela και Pitkäranta, Συλλογή 1998, σ. I-6267, σκέψη 20).

52 Η δεύτερη πτυχή, εσωτερικής φύσης, είναι παρεμφερής προς την έννοια της αμεροληψίας και σημαίνει την τήρηση ίσων αποστάσεων από τους διαδίκους και

από τα αντιμαχόμενα συμφέροντά τους σε σχέση με το αντικείμενο της διαφοράς. Η πτυχή αυτή απαιτεί την τήρηση της αντικειμενικότητας (βλ. συναφώς την προπαρατεθείσα απόφαση Abrahamsson και Anderson, σκέψη 32) και την απουσία κάθε συμφέροντος κατά την επίλυση της διαφοράς πέρα από την αυστηρή εφαρμογή του κανόνα δικαίου.

53 Αυτές οι εγγυήσεις ανεξαρτησίας και αμεροληψίας απαιτούν την ύπαρξη κανόνων, ιδίως όσον αφορά τη σύνθεση του οργάνου, τον διορισμό των μελών του, τη διάρκεια της θητείας τους και τους λόγους εξαίρεσης ή παύσης τους, ώστε οι πολίτες να μην έχουν καμία εύλογη αμφιβολία ως προς τη στεγανότητα του εν λόγω οργάνου έναντι των εξωτερικών στοιχείων και ως προς την ουδετερότητά του έναντι των αντιμαχόμενων συμφερόντων (βλ. συναφώς τις προπαρατεθείσες αποφάσεις Dorsch Consult, σκέψη 36, Köllensperger και Atzwanger, σκέψεις 20 έως 23, και De Coster, σκέψεις 18 έως 21· συναφώς βλ. επίσης ΕΔΔΑ, απόφαση De Cubber κατά Βελγίου της 26ης Οκτωβρίου 1984, σειρά Α αριθ. 86, § 24).

54 Εν προκειμένω, η σύνθεση του Conseil disciplinaire et administratif, όπως προβλέπεται από το άρθρο 24 του νόμου της 10ης Αυγούστου 1991, χαρακτηρίζεται από την αποκλειστική παρουσία δικηγόρων λουξεμβουργιανής ιθαγένειας που περιλαμβάνονται στον πίνακα I του μητρώου δικηγόρων —δηλαδή στον πίνακα των δικηγόρων που ασκούν το επάγγελμά τους υπό λουξεμβουργιανό επαγγελματικό τίτλο και έχουν επιτύχει στις εξετάσεις που διεξάγονται μετά την ολοκλήρωση της άσκησης— και εκλέγονται από τις γενικές συνελεύσεις των δικηγορικών συλλόγων του Λουξεμβούργου και του Diekirch.

55 Όσον αφορά το Conseil disciplinaire et administratif d'appel, η τροποποίηση που επέφερε στο άρθρο 28, παράγραφος 2, του νόμου της 10ης Αυγούστου 1991 το άρθρο 14 του νόμου της 13ης Νοεμβρίου 2002 ενισχύει τον αριθμό των πάρεδρων μελών, τα οποία πρέπει να είναι εγγεγραμμένα στον ίδιο αυτό πίνακα και προτείνονται από το διοικητικό συμβούλιο καθενός από τους παραπάνω δικηγορικούς συλλόγους, έναντι των μελών που είναι δικαστικοί λειτουργοί.

56 Όπως τόνισε η γενική εισαγγελέας στο σημείο 47 των προτάσεών της, οι αποφάσεις με τις οποίες απορρίπτει την αίτηση εγγραφής ενός Ευρωπαίου δικηγόρου το

Conseil de l'ordre, του οποίου τα μέλη είναι, σύμφωνα με το άρθρο 16 του νόμου της 10ης Αυγούστου 1991, δικηγόροι εγγεγραμμένοι στον πίνακα Ι, υπόκεινται, σε πρώτο βαθμό, στον έλεγχο ενός οργάνου που απαρτίζεται αποκλειστικά από δικηγόρους εγγεγραμμένους στον ίδιο αυτό πίνακα και, σε δεύτερο βαθμό, στον έλεγχο ενός οργάνου του οποίου τα περισσότερα μέλη είναι δικηγόροι του ίδιου πίνακα.

57 Ο Ευρωπαίος δικηγόρος του οποίου η αίτηση εγγραφής στον πίνακα IV του μητρώου δικηγόρων απορρίφθηκε από το Conseil de l'ordre έχει βάσιμους επομένως λόγους να φοβάται, πρώτον, ότι το σύνολο ή η πλειοψηφία, ανάλογα με την περίπτωση, των μελών των οργάνων αυτών έχουν κοινό συμφέρον που είναι αντίθετο με το δικό του, και συγκεκριμένα το συμφέρον να επικυρώσουν μια απόφαση που αποκλείει από την αγορά έναν ανταγωνιστή που έχει αποκτήσει τον επαγγελματικό του τίτλο σε άλλο κράτος μέλος, και, δεύτερον, ότι δεν θα τηρηθούν ίσες αποστάσεις από τα αντιμαχόμενα στη συγκεκριμένη περίπτωση συμφέροντα (βλ. ΕΔΔΑ, απόφαση Langborger κατά Σουηδίας της 22ας Ιουνίου 1989, σειρά Α αριθ. 155, § 35).

58 Κατά συνέπεια, οι κανόνες για τη σύνθεση των οργάνων που είναι παρόμοιοι με τους επίμαχους στην κύρια δίκη κανόνες δεν παρέχουν επαρκή εχέγγυα αμεροληψίας.

59 Αντίθετα από ό,τι υποστήριξε ο δικηγορικός σύλλογος του Λουξεμβούργου, οι φόβοι που δημιουργούνται λόγω αυτών των κανόνων για τη σύνθεση των οργάνων δεν εξαλείφονται από τη δυνατότητα άσκησης αναίρεσης κατά των αποφάσεων του Conseil disciplinaire et administratif d'appel, την οποία παρέχει το άρθρο 29, παράγραφος 1, του νόμου της 10ης Αυγούστου 1991.

60 Συγκεκριμένα, το άρθρο 9 της οδηγίας 98/5, μολονότι δεν αποκλείει τη δυνατότητα άσκησης προσφυγής ενώπιον μη δικαστικού οργάνου, δεν προβλέπει ούτε ότι η δυνατότητα άσκησης ένδικης προσφυγής επιτρέπεται να παρέχεται στον ενδιαφερόμενο μόνο μετά την ενδεχόμενη εξάντληση των προσφυγών άλλης φύσης. Εν πάση περιπτώσει, εφόσον η εθνική νομοθεσία προβλέπει τη δυνατότητα άσκησης προσφυγής ενώπιον μη δικαστικού οργάνου, το εν λόγω άρθρο 9 απαιτεί την

παροχή ουσιαστικής δυνατότητας προσφυγής εντός εύλογης προθεσμίας (βλ., κατ' αναλογία, απόφαση του Δικαστηρίου της 15ης Οκτωβρίου 2002, C-238/99 P, C-244/99 P, C-245/99 P, C-247/99 P, C-250/99 P, C-252/99 P και C-254/99 P, Limburgse Vinyl Maatschappij κ.λπ. κατά Επιτροπής, Συλλογή 2002, σ. I-8375, σκέψεις 180 έως 205 και 223 έως 234) ενώπιον δικαστηρίου υπό την έννοια του κοινοτικού δικαίου, το οποίο να είναι αρμόδιο να αποφαίνεται τόσο ως προς τα πραγματικά όσο και ως προς τα νομικά περιστατικά.

61 Ανεξάρτητα όμως από το ζήτημα αν η υποχρέωση προηγούμενης προσφυγής σε δύο μη δικαστικά όργανα συμβιβάζεται με την απαίτηση εύλογης προθεσμίας, το Cour de cassation (Ακυρωτικό Δικαστήριο) του Λουξεμβούργου είναι αρμόδιο μόνο για τα νομικά ζητήματα, πράγμα που σημαίνει ότι δεν έχει πλήρη δικαιοδοσία (βλ. συναφώς ΕΔΔΑ, απόφαση Incal κατά Τουρκίας της 9ης Ιουνίου 1998, *Recueil des arrêts et décisions* 1998-IV, σ. 1547, § 72).

62 Κατόπιν των προεκτεθέντων, στα δύο πρώτα ερωτήματα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι το άρθρο 9 της οδηγίας 98/5 έχει την έννοια ότι απαγορεύει τη διαδικασία προσφυγής στο πλαίσιο της οποίας η απόφαση για την απόρριψη της αίτησης εγγραφής στα μητρώα κατά το άρθρο 3 της εν λόγω οδηγίας πρέπει να προσβληθεί σε πρώτο βαθμό ενώπιον οργάνου που απαρτίζεται αποκλειστικά από δικηγόρους που ασκούν το επάγγελμά τους υπό τον επαγγελματικό τίτλο του κράτους μέλους υποδοχής και, σε δεύτερο βαθμό, ενώπιον οργάνου του οποίου τα περισσότερα μέλη είναι τέτοιοι δικηγόροι, ενώ παράλληλα η αίτηση αναίρεσης ενώπιον του ανώτατου δικαστηρίου του κράτους μέλους αυτού παρέχει δυνατότητα δικαστικού ελέγχου μόνο ως προς τα νομικά ζητήματα και όχι ως προς τα πραγματικά περιστατικά.

Επί του τρίτου και του τέταρτου ερωτήματος

63 Με το τρίτο και το τέταρτο ερώτημα, που ενδείκνυται να συνεξεταστούν, το αιτούν δικαστήριο ερωτά αν το κοινοτικό δίκαιο επιτρέπει στο κράτος μέλος υποδοχής να

εξαρτά το δικαίωμα ενός δικηγόρου να ασκεί μόνιμα τις δραστηριότητές του στο εν λόγω κράτος μέλος υπό τον επαγγελματικό του τίτλο καταγωγής από την εξακρίβωση της γνώσης των γλωσσών του κράτους μέλους αυτού και, σε περίπτωση καταφατικής απάντησης, υπό ποιες προϋποθέσεις του το επιτρέπει.

64 Συναφώς, όπως προκύπτει από την έκτη αιτιολογική σκέψη της οδηγίας 98/5, ο κοινοτικός νομοθέτης, με την οδηγία αυτή, επιδίωκε, μεταξύ άλλων, να εξαλείψει τις διαφορές μεταξύ των εθνικών κανόνων που διέπουν τις προϋποθέσεις εγγραφής στα μητρώα των αρμόδιων αρχών, διαφορές που προξενούσαν ανισότητες και δημιουργούσαν εμπόδια στην ελεύθερη κυκλοφορία (βλ. επίσης απόφαση της 7ης Νοεμβρίου 2000, Λουξεμβούργο κατά Κοινοβουλίου και Συμβουλίου, C-168/98, Συλλογή 2000, σ. I-9131, σκέψη 64).

65 Στο πλαίσιο αυτό, το άρθρο 3 της οδηγίας 98/5 προβλέπει ότι ο δικηγόρος που επιθυμεί να ασκήσει επάγγελμα σε άλλο κράτος μέλος από εκείνο στο οποίο απέκτησε τον επαγγελματικό του τίτλο είναι υποχρεωμένος να εγγραφεί στα μητρώα της αρμόδιας αρχής του εν λόγω κράτους μέλους, η οποία είναι υποχρεωμένη να προβεί στην εγγραφή αυτή «κατόπιν προσκομίσεως του πιστοποιητικού εγγραφής του στα μητρώα της αρμόδιας αρχής του κράτους μέλους καταγωγής».

66 Με δεδομένο τον σκοπό της οδηγίας 98/5, ο οποίος υπενθυμίστηκε με τη σκέψη 64 της παρούσας απόφασης, πρέπει να γίνει δεκτό ότι, όπως υποστηρίζουν η Κυβέρνηση Ηνωμένου Βασιλείου και η Επιτροπή, ο κοινοτικός νομοθέτης προέβη, με το άρθρο 3 της εν λόγω οδηγίας, σε πλήρη εναρμόνιση των προϋποθέσεων που πρέπει να συντρέχουν προκειμένου να ασκηθεί το δικαίωμα που απονέμει η οδηγία.

67 Η προσκόμιση στην αρμόδια αρχή του κράτους μέλους υποδοχής του πιστοποιητικού εγγραφής στα μητρώα της αρμόδιας αρχής του κράτους μέλους καταγωγής εμφανίζεται επομένως ως η μόνη προϋπόθεση από την οποία πρέπει να εξαρτάται η εγγραφή του ενδιαφερόμενου στα μητρώα του κράτους μέλους υποδοχής, κατόπιν της οποίας αποκτά το δικαίωμα να ασκεί το επάγγελμά του υπό τον επαγγελματικό του τίτλο καταγωγής.

68 Η ορθότητα της ανάλυσης αυτής επιβεβαιώνεται από την αιτιολογική έκθεση της πρότασης οδηγίας του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου για τη διευκόλυνση της άσκησης του επαγγέλματος του δικηγόρου σε μόνιμη βάση σε άλλο κράτος μέλος από εκείνο στο οποίο αποκτήθηκε ο επαγγελματικός τίτλος [COM(94) 572 τελικό], όπου, κατά τον σχολιασμό του άρθρου 3, διευκρινίζεται ότι «η εγγραφή [στα μητρώα της αρμόδιας αρχής του κράτους μέλους υποδοχής] αρχίζει να ισχύει από τη στιγμή κατά την οποία ο αιτών προσκομίζει πιστοποιητικό εγγραφής του στο αρμόδιο όργανο του κράτους μέλους καταγωγής».

69 Όπως έχει τονίσει ήδη το Δικαστήριο, ο κοινοτικός νομοθέτης, προκειμένου να διευκολύνει την άσκηση της θεμελιώδους ελευθερίας εγκατάστασης μιας συγκεκριμένης κατηγορίας διακινούμενων δικηγόρων, δεν επέλεξε κανένα σύστημα εξακρίβωσης εκ των προτέρων των γνώσεων των ενδιαφερόμενων (βλ. προπαρατεθείσα απόφαση Λουξεμβούργο κατά Κοινοβουλίου και Συμβουλίου, σκέψη 43).

70 Η οδηγία 98/5 δεν επιτρέπει επομένως την εξάρτηση της εγγραφής του Ευρωπαίου δικηγόρου στα μητρώα της αρμόδιας αρχής του κράτους μέλους υποδοχής από την πραγματοποίηση συνέντευξης που υποτίθεται ότι παρέχει στην εν λόγω αρχή τη δυνατότητα να εκτιμήσει την εκ μέρους του ενδιαφερόμενου γνώση των γλωσσών του κράτους μέλους αυτού.

71 Όπως τόνισαν ο G. J. Wilson, η Κυβέρνηση Ηνωμένου Βασιλείου και η Επιτροπή, η μη θέσπιση συστήματος προηγούμενης εξακρίβωσης των γνώσεων του Ευρωπαίου δικηγόρου, και συγκεκριμένα των γλωσσικών του γνώσεων, συνοδεύεται εντούτοις, σύμφωνα με την οδηγία 98/5, από μια σειρά κανόνων που αποσκοπούν στη διασφάλιση αποδεκτού επιπέδου προστασίας των πολιτών εντός της Κοινότητας καθώς και της εύρυθμης λειτουργίας της δικαιοσύνης (βλ. προπαρατεθείσα απόφαση Λουξεμβούργο κατά Κοινοβουλίου και Συμβουλίου, σκέψεις 32 και 33).

72 Επομένως, η υποχρέωση που επιβάλλει το άρθρο 4 της οδηγίας 98/5 στους Ευρωπαίους δικηγόρους να ασκούν το επάγγελμά τους στο κράτος μέλος υποδοχής

υπό τον επαγγελματικό τους τίτλο καταγωγής αποσκοπεί, σύμφωνα με την ένατη αιτιολογική σκέψη της οδηγίας αυτής, στην παροχή της δυνατότητας διάκρισης μεταξύ των εν λόγω δικηγόρων και των δικηγόρων που είναι ενταγμένοι στο επάγγελμα στο κράτος μέλος αυτό, ώστε ο πολίτης να είναι ενήμερος του γεγονότος ότι ο επαγγελματίας στον οποίο αναθέτει την υπεράσπιση των συμφερόντων του δεν έχει αποκτήσει τα επαγγελματικά του προσόντα σε αυτό το κράτος μέλος (βλ. προπαρατεθείσα απόφαση Λουξεμβούργο κατά Κοινοβουλίου και Συμβουλίου, σκέψη 34) και δεν έχει κατ' ανάγκη τις κατάλληλες γλωσσικές γνώσεις για να χειριστεί την υπόθεσή του.

73 Όσον αφορά τις δραστηριότητες εκπροσώπησης και υπεράσπισης ενός πελάτη ενώπιον δικαστηρίου, τα κράτη μέλη μπορούν να επιβάλλουν στους Ευρωπαίους δικηγόρους που ασκούν το επάγγελμά τους υπό τον επαγγελματικό τους τίτλο καταγωγής την υποχρέωση, σύμφωνα με το άρθρο 5, παράγραφος 3, της οδηγίας 98/5, να ενεργούν κατόπιν συμφωνίας είτε με δικηγόρο που ασκεί τη δραστηριότητά του ενώπιον του δικαστηρίου που έχει επιληφθεί της υποθέσεως και ο οποίος θα είναι υπεύθυνος, εάν χρειαστεί, έναντι του δικαστηρίου αυτού είτε με «avoué» που ασκεί τη δραστηριότητά του ενώπιον του εν λόγω δικαστηρίου. Η ευχέρεια αυτή δίδει τη δυνατότητα κάλυψης των ενδεχομένως ανεπαρκών γνώσεων του Ευρωπαίου δικηγόρου ως προς τις γλώσσες που χρησιμοποιούνται στη δικαστηριακή πρακτική του κράτους μέλους υποδοχής.

74 Δυνάμει των άρθρων 6 και 7 της οδηγίας 98/5, ο Ευρωπαίος δικηγόρος οφείλει να τηρεί όχι μόνο τους επαγγελματικούς και δεοντολογικούς κανόνες του κράτους μέλους καταγωγής του, αλλά και τους επαγγελματικούς και δεοντολογικούς κανόνες του κράτους μέλους υποδοχής, σε περίπτωση δε μη τήρησης των κανόνων αυτών υπόκειται σε πειθαρχικές κυρώσεις και υπέχει επαγγελματική ευθύνη (βλ. προπαρατεθείσα απόφαση Λουξεμβούργο κατά Κοινοβουλίου και Συμβουλίου, σκέψεις 36 έως 41). Οι ισχύοντες για τους δικηγόρους δεοντολογικοί κανόνες περιλαμβάνουν συνήθως, κατά το πρότυπο των προβλεπόμενων από τον κώδικα δεοντολογίας που έχει θεσπίσει το Συμβούλιο των Δικηγορικών Συλλόγων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (CCBE), την υποχρέωση των δικηγόρων να μην αναλαμβάνουν υποθέσεις για τις οποίες γνωρίζουν ή θα όφειλαν να γνωρίζουν ότι δεν έχουν τις αναγκαίες ικανότητες, π.χ. λόγω έλλειψης γλωσσικών γνώσεων (βλ. προπαρατεθείσα απόφαση Λουξεμβούργο κατά Κοινοβουλίου και Συμβουλίου, σκέψη 42). Συγκεκριμένα, για τις συνεννοήσεις με τους πελάτες, τις διοικητικές αρχές και τους επαγγελματικούς φορείς του κράτους μέλους υποδοχής, όπως ακριβώς και για την τήρηση των δεοντολογικών κανόνων που έχουν θεσπίσει οι αρχές αυτού του κράτους μέλους, είναι απαραίτητο να έχει ο Ευρωπαίος δικηγόρος τις κατάλληλες γλωσσικές γνώσεις ή, σε περίπτωση ανεπάρκειας των γνώσεών του, να χρησιμοποιεί βοηθούς ή συνεργάτες.

75 Πρέπει επίσης να τονιστεί, όπως άλλωστε τόνισε και η Επιτροπή, ότι ένας από τους σκοπούς της οδηγίας 98/5 είναι, σύμφωνα με την πέμπτη αιτιολογική σκέψη της, να παρασχεθεί «στους δικηγόρους η δυνατότητα να ασκούν σε μόνιμη βάση το επάγγελμα στο κράτος μέλος υποδοχής υπό τον επαγγελματικό τους τίτλο καταγωγής», ώστε να εξυπηρετούνται οι «ανάγκες των χρηστών του δικαίου οι οποίοι, λόγω του συνεχώς αυξανόμενου αριθμού των υποθέσεων που απορρέουν κυρίως από την εσωτερική αγορά, αναζητούν νομικές συμβουλές κατά τις διασυνοριακές συναλλαγές στις οποίες συχνά εμπλέκονται το διεθνές, το κοινοτικό και τα εθνικά δίκαια». Οι διεθνείς αυτές υποθέσεις, όπως και οι υποθέσεις που διέπονται από το δίκαιο άλλου κράτους μέλους και όχι του κράτους μέλους υποδοχής, ενδέχεται να μην απαιτούν τόσο καλή γνώση των γλωσσών του τελευταίου αυτού κράτους μέλους όσο απαιτείται για τον χειρισμό των υποθέσεων στις οποίες έχει εφαρμογή το δίκαιο αυτού του κράτους μέλους.

76 Τέλος, επιβάλλεται να τονιστεί ότι προϋπόθεση για την εξομοίωση του Ευρωπαίου δικηγόρου με δικηγόρο του κράτους μέλους υποδοχής, στη διευκόλυνση της οποίας αποσκοπεί η οδηγία 98/5 σύμφωνα με τη δέκατη τέταρτη αιτιολογική σκέψη της, είναι, δυνάμει του άρθρου 10 της οδηγίας αυτής, να αποδεικνύει ο ενδιαφερόμενος πραγματική και τακτική επαγγελματική δραστηριότητα στον τομέα του δικαίου του εν λόγω κράτους μέλους τριετούς τουλάχιστον διάρκειας ή, σε περίπτωση μικρότερης διάρκειας, κάθε άλλη γνώση, επιμόρφωση ή επαγγελματική πείρα στον τομέα του δικαίου αυτού. Το μέτρο αυτό παρέχει στον Ευρωπαίο δικηγόρο που επιθυμεί να ενταχθεί στο επάγγελμα εντός του κράτους μέλους υποδοχής τη δυνατότητα να εξοικειωθεί με τη γλώσσα ή τις γλώσσες του εν λόγω κράτους μέλους.

77 Κατόπιν των προεκτεθέντων, στο τρίτο και στο τέταρτο ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι το άρθρο 3 της οδηγίας 98/5 έχει την έννοια ότι η εγγραφή ενός δικηγόρου στα μητρώα της αρμόδιας αρχής του κράτους μέλους διαφορετικού από εκείνο στο οποίο έχει αποκτήσει τον επαγγελματικό του τίτλο, προκειμένου ο δικηγόρος αυτός να ασκεί εκεί το επάγγελμά του υπό τον επαγγελματικό του τίτλο καταγωγής, δεν επιτρέπεται να εξαρτάται από την προηγούμενη εξακρίβωση της γνώσης των γλωσσών του κράτους μέλους υποδοχής.

Επί των δικαστικών εξόδων

78 Δεδομένου ότι η παρούσα διαδικασία έχει ως προς τους διαδίκους της κύριας δίκης τον χαρακτήρα παρεμπίπτοντος που ανέκυψε ενώπιον του εθνικού δικαστηρίου, σ' αυτό εναπόκειται να αποφανθεί επί των δικαστικών εξόδων. Τα έξοδα στα οποία υποβλήθηκαν όσοι υπέβαλαν παρατηρήσεις στο Δικαστήριο, πλην των ως άνω διαδίκων, δεν αποδίδονται.

Για τους λόγους αυτούς, το Δικαστήριο αποφαίνεται:

1) **Το άρθρο 9 της οδηγίας 98/5/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 16ης Φεβρουαρίου 1998, για τη διευκόλυνση της μόνιμης άσκησης του δικηγορικού επαγγέλματος σε κράτος μέλος διάφορο εκείνου στο οποίο αποκτήθηκε ο επαγγελματικός τίτλος, έχει την έννοια ότι απαγορεύει τη διαδικασία προσφυγής στο πλαίσιο της οποίας η απόφαση για την απόρριψη της αίτησης εγγραφής στα μητρώα κατά το άρθρο 3 της εν λόγω οδηγίας πρέπει να προσβληθεί σε πρώτο βαθμό ενώπιον οργάνου που απαρτίζεται αποκλειστικά από δικηγόρους που ασκούν το επάγγελμά τους υπό τον επαγγελματικό τίτλο του κράτους μέλους υποδοχής και, σε δεύτερο βαθμό, ενώπιον οργάνου του οποίου τα περισσότερα μέλη είναι τέτοιοι δικηγόροι, ενώ παράλληλα η αίτηση αναίρεσης ενώπιον του ανώτατου δικαστηρίου του κράτους μέλους αυτού παρέχει δυνατότητα δικαστικού ελέγχου μόνο ως προς τα νομικά ζητήματα και όχι ως προς τα πραγματικά περιστατικά.**

2) **Το άρθρο 3 της οδηγίας 98/5 έχει την έννοια ότι η εγγραφή ενός δικηγόρου στα μητρώα της αρμόδιας αρχής κράτους μέλους διαφορετικού από εκείνο στο οποίο έχει αποκτήσει τον επαγγελματικό του τίτλο, προκειμένου ο δικηγόρος αυτός να ασκεί εκεί το επάγγελμά του υπό τον επαγγελματικό του τίτλο καταγωγής, δεν επιτρέπεται να εξαρτάται από την προηγούμενη εξακρίβωση της γνώσης των γλωσσών του κράτους μέλους υποδοχής.**

(υπογραφές)